Numărul 1

Iunie 1962

51

Cuvântul ÎN EXIL

Director:
GEORGE RACOVEANU

Abrüstung auf Ehrenwort

von GEORGE RACOVEANU

Anläßlich eines Essens, das der indische Verteidigungsminister Krishna Menon den 17 in Genf versammelten Delegationschefs der Abrüstungskonfernz gab, hat der sowjetische Delegationschef Walerian Sorin eine zweimonatige Unterbrechung der Konferenz und eine Verlegung der . . . Monologe von Genf nach New York verlangt. Die politischen Kommentatoren stellen aus diesem Anlaß melancholisch fest, daß es während der vergangenen acht Wochen der neuen Konferenz leider nicht gelungen ist, Fortschritte zu erzielen; daß sich Ost und West in der Sache unnachgiebig gegenüber stehen, wie zu Beginn der Gespräche . . .

Die Geschichte der Abrüstung ist in wenigen Worten die: Nichita Chruschtschow hat feierlich erklärt und wird dies auch weiterhin tun, daß Sowjetrußland bereit ist, auf eine totale Abrüstung einzugehen, wenn die Amerikaner und ihre Alliierten die Stützpunkte, die sie in Europa und Asien haben, aufgeben und zu einer totalen Abrüstung schreiten. Die Amerikaner und ihre Alliierten erklären sich zu einer stufenweisen Abrüstung bereit, wenn die Abrüstungsoperationen von internationalen Kommissionen überwacht werden. Sowjetrußland aber erlaubt keine Überwachung dessen, was innerhalb seiner Grenzen geschieht, weil — wie Chruschtschow sagt — das gleichbedeutend wäre mit Spionage. Die einzige, von den Russen erlaubte Kontrolle, ist die nationale, d. h. jeder Staat soll seine Abrüstung selbst kontrollieren.

Die Führer der westlichen Staaten sind damit nicht einverstanden. Es scheint, daß sie inzwischen manches gelernt haben . . .

Die entschiedene Ablehnung Sowjetrußlands gegenüber jeder Kontrolle macht den westlichen Journalisten viel Kopfzerbrechen. So war neulich die naive Erklärung zu lesen, der Grund dieser Ablehnung sei die Furcht der Russen vor Entdeckung ihrer völlig unzureichenden Aufrüstung.

Über die wahre Ursache der russischen Ablehnung — die Unmöglichkeit russischerseits auf die Macht der Waffen zu verzichten — haben sich wenige aufgehalten. Diese Möglichkeit wird von der Weltpresse stets behutsam umgangen.

Der Wahrheit ins Auge zu schauen, fällt immer schwer. Ein Beweis dafür ist die Unzufriedenheit, welche sich in der Weltpresse gegenüber der neuerlichen Stellungnahme Konrad Adenauers zur Berlinfrage spiegelte. Die Menge versteht schwer die Tiefe des Einblikkes eines wirklichen Staatsmannes, welcher in seinem Urteil über die Geschehnisse stets beim Realen bleibt. Die meisten verwechseln leicht das Konkrete mit dem Realen. Mit welchem Unbehagen haben die politischen Kreise den Beschluß Präsident de Gaulles, keine Delegation zu der neuen Abrüstungskonferenz nach Genf zu entsenden, aufgenommen! In einer Welt, in der es keinen Platz mehr gibt für Würde und Ehre, in einer Zeit, in der man alles „verhandelt", ist es schwer zu verstehen, wie De Gaulle einen Winogradow — Botschafter der mächtigen Sowjetunion — elegant, aber ohne Verzögerung nach Hause schicken konnte, weil Sowjetrußland die Bemühungen Frankreichs um den Frieden in Algerien offen und unverschämt zu verhindern versuchte. Die Handlungsweise De Gaulles war trotzdem vorauszusehen. Hinter diedern suchte. Und trotzdem war die Handlungsweise De Gaull's vorauszusehen. Hinter ihr

Fortsetzung auf Seite 4

TĂCERILE LUI LUCIAN BLAGA

de MIRCEA ELIADE

Într'un poem, scrisese demult despre sine: *Lucian Blaga e mut ca o lebădă . . .* Într'adevăr. Îmi amintesc după-amiezile şi serile petrecute împreună, în vara anului 1937, la Berna, — ceasurile care mi se păreau nesfârşite, aşa cum se scurgeau anevoie, parcă s'ar fi împotmolit în lungile, neverosimilele lui tăceri. Uneori trebuia să insist, să repet o întrebare, să-i propun chiar unul din răspunsurile posibile — şi începeam să aştept. Aşteptam atârnat de buzele lui, privindu-l în ochi, zâmbind încurajator, până ce se hotăra. În cele din urmă, vorbea — rar, căutându-şi fiecare cuvânt, oprindu-se după fiecare propoziţie —, oprindu-se uneori atât de mult încât credeai că încheiase ce avea de spus. Mă învăţasem să tac, clătinând din cap, aşteptând să-şi reia firul. Câteodată, îl relua doar ca să adaoge o ultimă propoziţie, concisă şi clară. Înţelegeam atunci că era rândul meu să spun ceva.

După o săptămână de asemenea convorbiri, mă simţeam frustrat şi sleit. Şi totuşi, la despărţire, Doamna Blaga m'a luat deoparte şi mi-a mulţumit. — De când îl cunosc pe Lucian, mi-a spus, nu l-am văzut niciodată mai în vervă şi niciodată n'a vorbit mai mult . . .

Am publicat mai târziu, pe o pagină întreagă din *Vremea*, "Convorbiri cu Lucian Blaga", stăruind mai ales asupra observaţiilor lui în legătură cu structura şi destinul culturilor. Lucra atunci la ultimul volum din *Trilogia Culturii* şi se pregătea să înfrunte problema Istoriei. Dar când l-am revăzut, un an în urmă, la Bucureşti, mi-a vorbit de un alt proiect: mi-a mărturisit că în şase, şapte ani se va apuca de un roman. Îmi amintesc cum îşi vizualiza el desfăşurarea operei: la 20 de ani, îmi spunea, am fost înainte de toate poet; la 30 de ani am început să scriu teatru, iar pe la 40 m'am concentrat asupra Sistemului filozofic. Dar la 50 de ani voiu fi pregătit să scriu un roman.

Când a împlinit 50 de ani, nu mai era, de mult, liber să publice. Dar fără îndoială că a continuat să scrie. Mă întreb dacă a mai avut timp, îndemn, sau destulă putere ca să-şi scrie Romanul. Ar fi fost un roman unic, şi nu numai pentru literatura românească. Ar fi fost romanul unui poet care ar fi adus în proza epică toate esenţele esseului, filozofiei şi teologiei.

Nu mă voiu împăca niciodată cu destinul lui Lucian Blaga. Cu el gândirea românească a pierdut una din puţinele şanse de a se manifesta, strălucit, pe planul filozofiei europene. Dar soarta s'a împotrivit şi de data aceasta. Să [illegible] puţin socoteala. Lucian Blaga a început

continuarea în pag. 4

Scaun de judecată

de NAE IONESCU

Cineva îmi atrage atenţia asupra caracterului cu mult prea critic al *Predaniei*, vădit, între altele, şi prin aceea că toate articolele noastre de până acum au ca punct de plecare un fapt pe care îl combatem, o părere pe care încercăm a o răsturna. Observaţia nu e lipsită de dreptate; dar mă întreb ce sens are ea. Şi pentru că s'ar putea să aibă mai multe sensuri, între care unele pe care nu le-am accepta în nici un caz, e bine să facem aci precizările necesare.

1. Există o critică teologică ale cărei rădăcini sunt în *spiritul critic*. Această critică nu are ce căuta în *Predania*. Pentru că nu are nimic de a face cu creştinismul: pentru că e chiar negaţia creştinismului. Cine nu înţelege această afirmaţie, simplă dar nu mai puţin fundamentală, e cu totul străin de duhul ortodoxiei. Şi iată de ce:

A critica însemnează a judeca. A judeca însă, însemnează a măsura, a compara cu o lege şi a stabili coincidenţe şi abateri. Judecătorul este, ca atare, instrumentul de măsură al unei ordini obiective, existând în ea însăşi.

Se întâmplă, însă, că uneori această ordine obiectivă, în numele căreea se exercită judecata, se numeşte RAŢIUNE (adică chiar aşa scrisă: cu litere mari!). E cazul criticei din acel moment istoric al omenirii, care se numeşte epoca spiritului critic.

Două sunt, mai ales, motivele pentru care această critică trebue respinsă.

În primul rând, a considera această raţiune ca o ordine obiectivă nu e *neîndreptăţit* — poate! —, dar, în schimb, nu e nici *suficient*. Pentru ca o ordine obiectivă să poată fi luată drept unitate de măsură, e neapărată nevoe ca ea să fie şi *normală*, să nu introducă, cu alte cuvinte, un element de desechilibru în existenţă. Ordinea raţională nu e, însă, o ordine normală, nici în înţelesul teologic — ca una ce îşi are isvorul în păcatul original —, nici în înţelesul metafizic. Procesul de cunoaştere nu e posibil decât prin introducerea forţată în existenţă a unui centru de raportare — subiectul de cunoaştere — altul decât Dumnezeu; centru de raportare care, printr'o dinamică specială, nu întârziază a deveni *centru de polarizare;* de o intensitate uneori atât de ridicată, încât se substitue lui Dumnezeu însuşi. Nu e nevoe să stăruim aci asupra caracterului aberativ al acestui proces — fatal totuşi la orice om care a căzut în păcatul cunoştinţei binelui şi răului —, care în orice caz nu ajunge la o poziţie consistentă, atâta vreme cât omul nu se poate considera ca termin ultim al existenţei. E suficient să stabilim, subliniind numai, că aşezarea omului — prin apariţia procesului de cunoaştere — în centrul existenţei schimbă liniile de forţă în ordinea creaţiunii, pentru ca să înţelegem că ordinea aceasta raţională, oricât ar fi ea de obiectivă — că doar şi . . . holera e obiectivă, are o existenţă a ei! — nu e, pentru aceasta, şi *firească;* şi ca atare nu poate fi luată drept unitate de măsură în exercitarea unei judecăţi.

În al doilea rând: raţiunea nu este numai unitate de măsură, ordine obiectivă; ea este în acelaşi timp şi instrument de judecată; e şi judecător şi lege. Din această dublă calitate rezultă o tendinţă de a nu limita în nici un fel operaţia judecăţii; de a nu o mai opri în faţa a nimănui şi a nimic, de a se judeca — în frenezia aceasta a judecării — de a se disolva pe sine însăşi, disolvând în acelaşi timp "ordinea obiectivă" care stă la baza oricărei judecăţi. Că spiritul critic sfârşeşte în nihilism, asta o ştie în genere toată lumea. Noi am explicat numai aci, în câteva cuvinte, de ce nihilismul e terminul ultim al spiritului critic.

Cu aceasta însă e clar pentru ce Biserica noastră drept-credincioasă nu poate accepta critica pornită din spiritul critic. Şi pentru ce, deci, nu o acceptă — şi cu atât mai puţin o practică — nici *Predania*.

2. Dar mai există un fel de critică teologică. Există o critică, anume, care socoteşte că ordinea obiectivă, la care orice judecată trebue să raporteze faptele, este ordinea creaţiei lui Dum-

continuarea în pag. 3

TOT ROMÂNUL PLÂNSU-MI-S'A . . .

Închipuiţi-vă că Eminescu ar coborî brusc, să zicem "de din vale de Rovine" sau dacă vreţi "alunecând pe-o rază" — fiecare visează potrivit revoltelor lui — în republica populară română! Nu ştiu ce-o să creadă unii, dar eu sunt sigur că Eminescu n'ar striga după Ştefan-cel-Mare, nici după Vlad Ţepeş. Uluirea lui ar fi atât de mare, încât orice apostrofă, orice blestem, orice afurisire i s'ar părea prea neîncăpătoare. Cred mai de grabă că Eminescu ar tăcea, aşa cum încă n'a tăcut poet pe lume, şi după ce şi-ar roti privirea peste Ţara aceasta pe care a născut-o ca un alt Dumnezeu din cuvântul lui, s'ar întoarce numaidecât în haos, pentru a visa acolo, mai singur decât singurătatea verbului său, visul nefericirii româneşti.

Fuga eminesciană într'o singurătate secundă nu e întâmplare, ci necesitate existenţială şi istorică, în aceiaşi măsură. "Evlavia de vulpe" cu care Irozii dela Academie, saltimbancii din gazete, mutrele din Uniunea Scriitorilor, fonfii din Sindicatele de creaţie, famenii şi bâlbâiţii realist — socialişti dela Nistru pân'la Tisa — "măşti cu toate de renume din comedia minciunii" — spumegă întru proslăvirea lui Eminescu constituie într'adevăr culmea însăşi a neruşinii. Ce poate fi mai strigător la cer şi la poezie, decât această osana dirijată, acest sgomot potrivit, acest meeting al ipocriziei cu care Intelighenţia sub-desvoltată din republica populară română — "astă plebe, ăst gunoi" — pângăreşte imaginea poetului!

Sacrilegiul acesta îşi are însă cântecul lui care, de fapt, e o expresie de clasă, dacă vreţi, a unei lupte de clasă. De o parte poporul român care plânge în "Doina" poetului — această doină care, expulzată din ediţiile oficiale, se refugiază în inima şi conştiinţa poporului, unde devine rugăciune, blestem şi descântec — de cealaltă parte, clasa suprapusă de Moscova ("muma despoţiei"), clasa neo-ciocoimii satelite. În această încleştare de clasă — sub privirea de dincolo de lumi a lui Eminescu — ciocoii noi, aceste "canalii de uliţă", s'au gândit să anexeze pe poet pentruca în felul acesta să lase impresia că între ei şi popor, între ei şi poetul neamului n'ar exista cumva vreo prăpastie.

Sistemul e şubred, chiar dacă zarva e festivă. Eminescu nu poate apăra "sărăcia, şi nevoile şi neamul" alături de cei ce fac în fiecare zi din neamul românesc teren de experienţe pentru utopiile lor poliţiste. Eminescu e alături de popor, e mereu lângă nenorocul lui istoric, şi veghea lui de revoltă şi de dor dă poporului forţa de a trece cu bine şi acest prag al celor mai cumplite încercări, al celui mai amar dintre paharele de sorbit.

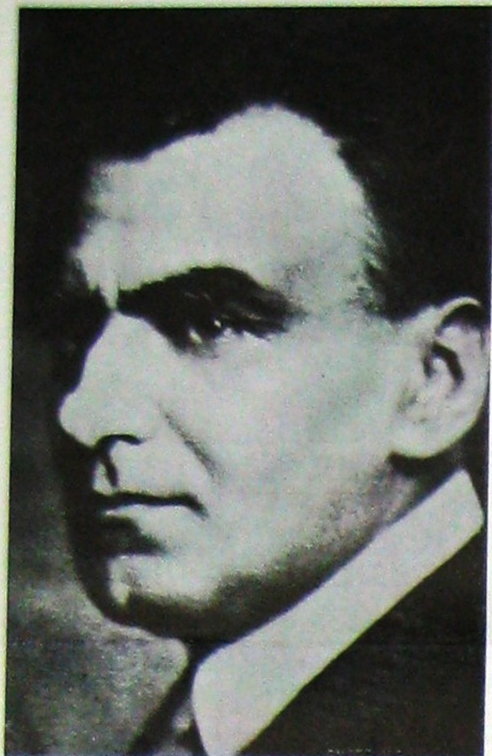
Anexarea poetului va rămâne însă până la urmă o nerozie oficială. Şi ea e plină de riscuri pentru stăpânirea partinică. Cei ce au decretat-o o vor plăti desigur cândva. Să se cumpănească faptul că revoluţia maghiară din neuitatul Octomvrie a ţâşnit sub semnul lui Petöfi, care în ajun era şi el anexat de vecinii de ideologie ai celor ce îl anexează azi pe Eminescu. Cu verbul eminescian, de foc şi de tării, nu se poate juca fitece smintime.

Sunt sigur că la ceasul socotelilor, când rânduiala de azi va fi aruncată la talciocul istoriei, când această "ciumă'n lume", în care vizionarul poet putea foarte bine întrevedea o democraţie populară, va pieri ca un vis rânced din istoria României, Judecătorul de Apoi al neamului va fi Mihai Eminescu însuşi. Reînviat pentru o clipă, de data aceasta de mână cu Ştefan-cel-Mare — ce la Putna n'o mai sta — poetul va da verdictul acesta, şi numai acesta, celor ce au ocărît şi supus vremelnic Ţara:

> *"Prea făcurăţi neamul vostru de ruşine şi ocară. Prea v'aţi bătut joc de limbă, de străbuni, de obicei".*

Şi numai atunci somnul de glorie românească al poetului va fi senin şi drept, împăcat şi firesc. Somn voevodal, pentru trezirea pururi răsbunată, a bietului Român săracul . . .

VIRGIL IERUNCA

(Nae Ionescu † 15 Martie 1940)

FAPTE ŞI CUVINTE

Unul din cei mai distinşi preoţi pe care îi avea Capitala se afla bolnav, fără speranţă. Un prieten vechiu, medic eminent şi om de inimă, încerca să-l mai ţină, cu mijloace eroice. L-am rugat şi pe doctorul R. să-l vadă pebolnav şi să-mi spună adevărul. L-a văzut şi mi-a spus:

— Se duce, săracul!

— Cum? Nu se mai poate face nimic? Nu mai e nici o scăpare?

— Ba ar mai fi una: sanatoriul. Un an, doi, într'un sanatoriu serios.

Un an, doi, într'un sanatoriu serios! Asta însemna bani grei.

Părintele M. "cel fără vicleşug" era om tânăr: avea 44 de ani. Avere nu avea alta, fără numai curatul, cinstitul lui nume. Şi trei copii buni. De 14 ani era văduv. Nu ştiu de ce, dar oridecâte ori îl întâlneam — pe stradă, la el acasă, la reuniuni — aveam stăruitoarea impresie că e îmbrăcat în odăjdii.

"Se duce", deci, fiindcă n'avem bani!

Ca la cea din urmă speranţă, m'am îndreptat spre strada Dr. Grigore Mora. Pe Părintele M. Profesorul îl cunoştea din spusele mele şi din scrisul lui. Îl văzuse şi-l auzise odată predicând.

M'am dus şi i-am spus:

— Îl cunoaşteţi pe Părintele M. Ei bine: moare! Moare sub ochii noştri. Moare fiindcă n'avem bani. L-a văzut doctorul R. şi mi-a spus că de-l putem interna, neîntârziat, într'un sanatoriu modern ar putea fi salvat . . .

M'a întrerupt:

— Cum, măi? N'or fi bani pentru altele; dar pentru asta? Sunt atâtea lucruri de care ne putem lipsi. Nici nu mai e loc de vorbă! În ce sanatoriu trebue dus?

— Nu ştiu! Să întreb.

— Uite aci telefonul. Cheamă-l pe doctorul R. şi întreabă-l! L-am întrebat pe doctorul R. Mi-a răspuns: sanatoriul X.

— Cunosc sanatoriul, zise Profesorul. E foarte bun. Cam 15.000 lei lunar. Ei: când îl duceţi?

— Dar, Domnule Profesor, va trebui să stea un an de zile . . .

— Ei, şi? Să se facă el, numai, sănătos. Că pentru asta, de va fi nevoe îl ţinem noi şi doi ani! Mâine seară, la 8, să vii să-ţi dau banii pentru prima lună. Şi încă ceva: Părintele M. e om tare sensibil. Între mine şi el n'au fost legături de prietenie. Ca să nu se simtă el, cumva, rău că e nevoit să ia bani de la un străin, nu-i spune că banii sunt de la mine. Spune-i că-s luaţi de tine, cu împrumut. Spune ce vrei. Treaba ta! Numai să se simtă el bine.

Am făcut precum mi-a spus. Opt luni de zile a stat Părintele M. în sanatoriu. Vreme multă n'a cunoscut adevărul. Dar, însfârşit l-a aflat de la unul din copiii sfinţiei-sale. Când m'a întrebat, i-am spus cum stau lucrurile. După opt luni de zile, îmbunătăţindu-i-se starea sănătaţii, a putut părăsi sanatoriul. M'a cercetat. Voia să-i mulţumească Profesorului şi să-i facă un dar frumos: o icoană, o carte veche, acestui "cu adevărat om al lui Dumnezeu". Părintele M. ne având în casă lucruri de valoare, i-am dat eu, din ale mele: o "Tâlcuire la Antifoane" (manuscris din secolul 18) şi o icoană brâncovenească (Invierea lui Lazăr).

Peste două zile m'am dus la Profesor. Nu mai uit siguranţa de sine cu care mi-a întins manuscrisul meu:

— Ce spui de trebuşoara asta domnule G.?

— A-a-a! Ştiţi ce-i asta? Asta e . . .

— Te cred că ştiu!

— De unde o aveţi?

— Mi-a dăruit-o Părintele M. Şi icoana asta mi-a dăruit-o. Nu aşa că-i o frumuseţe?

Le-am lăudat pe amândouă, bucurându-mă de bucuria lui . . .

G. RACOVEANU

(Fragment din NAE IONESCU, *fapte şi cuvinte*. Inedit).

SAT ÎN CASTILIA

de VINTILĂ HORIA

Cercedilla e unul din puţinele locuri în Spania în care n'am ţinut conferinţe. E, deci, un biet sat incult, în jurul căruia s'au ridicat, în ultimele trei sau patru decenii, casele şi căsuţele vilegiaturiştilor din Madrid, răspândite acum până departe, prin văi, pe coaste, printre stânci. Ultimele vile, în spre sud, stau să încalce teritoriul satului vecin, Los Molinos, iar în spre nord cuceresc cu încetul fundul văii dela Fuenfria şi escaladează versantul meridional al munţilor către Camorritos. Peste altă jumătate de veac casele vor copleşi peisajul, iar oamenii, sătui de propria lor imagine urbană, vor merge să ia contact cu natura printre mlaştinile din planeta Marte.

Acum, la sfârşit de Septembrie, vilele au rămas pustii. Pe apa piscinelor din grădini plutesc minuscule corăbii de frunze veştede. Iarba îngălbenită din poeni s'a umplut de lumina violetă a brânduşelor, care se chiamă aici "rosas de azafran".

În gara, altădată forfotitoare de lume, nu mai e nimeni. Centrul pustietăţii a devenit barul însuşi al gării, unde cobor uneori să beau o cafea şi să cumpăr ziare şi ţigări. Sticlele de anis şi cognac zac neatinse în rafturi, pradă ultimelor muşte ale anului. Cutiile de ţigări sunt goale. Au mai rămas câteva pachete de "caldo de gallina", pentru fumătorii localnici. O tăcere ireală se desprinde din gară, se ridică în lumina domestică, îngroaşe umbrele, tot mai lungi în fiecare zi, ale pinilor. Cele opt steaguri europene dela "Hotel de las Ciguenas" atârnă sdrenţuite de soarele verii, ca după o bătălie. Au început să reapară în auz zgomotele pe care le amuţise larma din timpul verii: cântatul cocoşilor, mugetul şi tălăngile vacilor, plânsetul disperat şi metafizic al măgarilor, lătratul cânilor în dupăamiezile înţepenite extatic în ultima dăruire a căldurii, larma vieţii rustice pe care o acoperă, în plin sezon, trecătoarea larmă orăşenească. Fructăria din spatele gării s'a închis. Au dispărut taxiurile. Peisajul e, dintr'odată, curat şi simplu, scăpat de teroarea megafoanelor care vărsau de pretutindeni valuri de muzică uşoară peste pomi şi peste case, din Iulie până în mijlocul lui Septembrie.

Din trenul de şase nu coboară decât un grup de călugăriţe, care înaintează prin lumină ca un stol de pescăruşi, lopătând anevoe din aripile albe ale pălăriilor "Saint Vincent de Paul". Trenul pleacă mai departe, urnindu-se leneş din loc, conştient de drumul inutil pe care-l va face până la Segovia, prin gări părăsite. Deşe valea dela Fuenfria adie din când în când o boare cu miros de fân uscat.

Ieri după masă am coborât, printre pajişti, până la Los Molinos. Rugii de mure au făcut ochi negri. M'am oprit în poarta unei livezi şi am privit o clipă merii, copleşiţi de roadă, gutuile care încep să îngălbenească, smochinele către care urcă şopârlele, ca nişte fulgere scurte pe scoarţa lucioasă a crengilor cu sclipiri de oseminte lustruite de vânt. Nimic nu e mai agreabil ochiului decât o livadă de toamnă. Omului îi va mai trebui un singur gest după lunga trudă a verii, o mână însinsă către frunzişuri şi către cer, ca să-şi astâmpere foamea. Para mălăiaţă e dispusă să-l cruţe chiar şi de acest ultim efort.

Îmi tai o lungă nuia de salcie şi retez cu ea capete de urzici, ca în copilărie, pe valea Râmnicului Sărat. Sar peste ape minuscule, susurând, abia văzute, printre maluri de mentă. Miroase a răcoare.

Los Molinos, ca toate satele Castiliei, e labirintic şi diform. Casele sunt lipite una de alta, scunde, construite din piatra cenuşie a locului. Vegetaţia lipseşte cu desăvârşire. Rareori o viţă de vie acoperă, ca o perdea, gaura hâdă a uşilor, spiritualizând aşezările care capătă aspect de grote săpate într'un munte atât de cioplit de oameni de-a-lungul mileniilor încât n'a mai rămas din el decât un podiş plat cu ridicături în chip de case. Biserica e şi ea foarte veche, cu arcuri romanice care o înnobilează, abia schiţate în piatră.

Mă îndrept, pe o uliţă plină de soare, către o poartă pe care stă scris cu litere inventate de curând: "Plaza de toros". Tribunele de lemn au fost construite, ici colo, printre golurile dintre case, astfel încât formează un cerc aproape perfect. În unele locuri marginea interioară a cercului e formată de însăşi faţada caselor din piaţă. Tribunele sunt deci întrerupte, din loc în loc, de vitrina unei băcănii, a unei frizerii, de uşa unei case scunde. Îmi închipui taurul furios sărind prin vitrina frizeriei, spărgând în ţăndări băcănia, luând în coarne roţile de brânză, damigenele, burta băcanului. În zilele de c o r r i d a *faţadele vulnerabile sunt şi ele adăpostite de baricade, ca să se evite astfel de dezastre. În construcţia tribunelor au fost folosite scânduri de brad, vag şlefuite, şi drugi subţirateci prinşi între ei cu funii de rafie. Impresia, contrar aşteptărilor, e de o soliditate rustică, aproape artistică. Piaţa, cu tribune şi cu faţade, formează un întreg armonios. Totul pare bine legat, strâns solid în funiile de rafie care înfăşoară stâlpi şi scânduri, ca nişte bandaje maestre în jurul unei glesne scrântite, însă perfect utilizabile. Copiii dau ocol pieţii în bicicletă. Două raţe o traversează, dela o poartă la alta. Duminecă taurul va ţâşni de subt una din bolţi, ca un minotaur din labirint, va cântări o clipă lumina dupăamiezii în coarne, apoi va căuta duşmanul, va boncălui calm, măsurând distanţa, şi se va prăvăli către capa roşie, dincolo de care nu se va întâlni cu nimic. Jocul se va repeta până când limba îi va atârna din gură, stropind piaţa cu bale obosite. Taurul va rămâne nemişcat, zăpăcit şi sleit de dansul cu omul, care-l va stoarce cu încetul de ultima picătură de putere. Apoi* e l t o r e r o, *aţâţat de public, va încerca să-i înfiga spada între ceafă şi grumaji, şi va greşi ţinta. Taurul va încerca încăodată să-şi ia duşmanul în coarne,* e l t o r e r o *va încerca din nou să ţintească just; piaţa, în amurg, va fi plină de sânge. Toreadorii care se produc în sate sunt începători neîndemânateci, astfel încât moartea taurului se transformă într'o oribilă măcelarie. Animalul varsă sânge, îngenunche, se ridică din nou, urmărind o răsbunare din ce în ce mai imposibilă, căutând o moarte care nu vrea să-l culeagă. Publicul urlă dintr'o singură gură.* E l t o r e r o, *enervat, nemereşte tot mai alături de ţinta mortală, până când un* g u a r d i a c i v i l *se milostiveşte, sare în arenă şi curmă suferinţa animalului cu un glonţ de pistol, în ureche. Apoi perechea de catâri fatali va târî hoitul însângerat către ieşire, în sunetele fanfarei, sub lumina roşie a amurgului de toamnă, în timp ce toreadorul, plin de o nouă experienţă, va părăsi arena între huidueli, cu un zâmbet eroic pe buze.*

Mă desprind cu greu de tribună, revin în centrul satului, mă aşez în faţa unei cafenele, subt umbra unui nuc care acoperă cerul. Încep să defileze frumoasele locului, cu ochii plini încă de somnul siestei. Golani rezemaţi de un zid de aruncă în faţă "pirropos" obsceni, amestec iberic de compliment şi de invitaţie la amor. Frumoasele trec imperturbabile. Par a nu auzi cuvintele care cad pe ele depe marginea străzii ca nişte petale. Apoi trec doi preoţi. Golanii salută cu respect. Unul din ei, încercând să se aburce pe zid, alunecă şi cade în praful străzii. Un tovarăş apropiat îl insultă: "Analfabestia!". Chelnerul mă serveşte politicos. Toată lumea e politicoasă şi cordială aici, departe încă de isteria civilizaţiei. Aerul uscat şi pur al podişului calmează nervii. Prăjitura, cu ciocolată şi albuş de ou, îmi aduce aminte de prăjiturile dela "Horeanga" depe Strada Mare, la Râmnic. O linişte ciudată mă cuprinde. O linişte de om bogat, sigur pe venituri şi pe proprietăţi, care contemplează dintr'un turn suprafaţa întregului domeniu. Bogăţia mea e trecutul, pe care încep să-l văd limpede şi să-l înţeleg. Încep să vin de departe. Fiecare peisaj, fiecare întâmplare are o corespondenţă în urmă, fiecare sensaţie începe să se rezeme de ceva. Nimic nu mai e cu totul nou. Totul există înnăuntru şi simt cum vine vremea meditaţiei, a retrăirii, a fericirii fără risc de desâncântare. Voiu scrie cu totul altfel de cărţi decât până acum. Zgomotele satului şi ale amurgului mă înconjoară, familiare. Aerul străin se converteşte cu încetul la amurguri dinnăuntru. Sierra de Guadarrama se confundă cu Bucegii. Fuenfria cu Pârâul Rece. Cuvintele care răsună în jur puteau fi spuse de guri valahe. Satul din Castilia se urneşte, cu mine cu tot, către un sat la răsărit. Amurgul miroase a copilărie . . .

Cercedilla, *22 Septembrie 1958*

(Fragment dintr'un Caet de vacanţă)

A apărut:

G. Racoveanu, OMENIA ŞI "FRUMSEŢEA CEA DINTÂI", cu un *cuvânt-înainte*, de MIRCEA ELIADE. Editura *CUVANTUL* Freising, 1962. Preţul: 3 DM. (Pentru Americi: 1 doll.) Se poate obţine de la Redacţia *CUVANTULUI*.

Întoarcerea acasă

de PAUL MIRON

. . . Şi pentrucă ne rodea singurătatea şi plictisul, am sculat-o pe Tinuţa şi când am socotit că doarme paznicul, am plecat, furişându-ne pe aleile albe.

O birjă ne-a dus până la iarmaroc.

O, de câte ori nu ascultasem muzica fanfarelor depărtate, care pătrundea în sălaşul nostru, fermecându-ne! De câte ori nu mă poftise Tinuţa să o însoţesc când ştiam că paznicul e dus sau chefuieşte cu cine ştie ce tovarăşi de-ai lui! Ne înăbuşeam de fiecare dată sminteala, mulţumindu-ne să bătem, noaptea întreagă, tactul în scândură, spre supărarea vecinilor care se plângeau că le stricăm hodina.

Abia îi ajutasem Tinuţei să coboare că birja şi dispăru. Ne-am luat de mână şi ne-am amestecat în mulţime. Şi ne-am zâmbit ca doi logodnici tainici ce păşesc în marea aventură. (Tinuţa mirosea a tămâie şi a flori de tei).

În faţa unui cort ne-am înghesuit şi noi să aflăm ce spune un om ce striga în gura mare şi gesticula. Am înţeles îndată că ne îndemna să intrăm în cort. Am făcut coadă la casă şi am păşit pe un fel de podeţ înăuntru, cu lumea ce se îmbulzea. Ne-am aşezat lângă alţi curioşi pe o bancă şi am aşteptat să înceapă spectacolul. Ardea acolo o singură lampă violetă. Şi de lumina ei ne dureau pleoapele şi ochii ne lăcrămau.

Deodată se făcu linişte. De după o perdea intrase în manej un copilandru frumos la faţă şi mândru la trup, de-ţi era mai mare dragul să-l priveşti. Avea nişte botfori negri, pantalonii de aceiaşi coloare ca nişte şalvari şi o bluză de mătase roşie. Pe piept îi străluceau tot felul de medalii. S'a închinat mai întâi în faţa noastră şi a dat semn la nişte argaţi înzorzonaţi ce stăteau mai încolo. Unul i-a înmânat în grabă un harapnic, altul o furcă de argint şi patru mai voinici au cărat, la un huruit de tobe, o cuşcă mare de fier pe care au depus-o pe rumeguş.

Muzica a început să cânte o melodie de Dunajewski şi copilandrul danţând şi trosnind din harapnic a deschis cu furca uşa coliviei uriaşe. Dinlăuntru a ieşit o femeie bătrână şi mai goală. Îndată, o lovitură cu biciul plumbuit a culcat-o la pământ. Şi i-am văzut spatele vânăt şi coşcovit de răni. Dar copilandrul a înţepat-o cu furca şi a silit-o să se scoale. Şi a lovit-o iarăşi de i-a rupt sfârcul urechii. La asemenea "coup de maître" mulţimea a izbucnit în hohote şi în urale. Artistul s'a înclinat în trei părţi cu modestie şi a început din nou lucrarea lui. Lovea de data asta în tactul muzicii. Şi norodul râdea de se prăpădea şi bătea din palme.

M'am aplecat către o cocoană durdulie de lângă mine, care se înăbuşea aproape chicotind şi am întrebat-o cine e acea femee din arenă.

— Aceea e mama artistului.

— Şi de ce o biciuieşte aşa?

— Aşa e porunca . . . E sabotoare. Codistă.

— Cum adică?

— Adică a stat la coada evenimentelor.

— Şi matale de ce râzi? De ce râdeţi şi vă veseliţi cu toţii aşa?

Râdem că nu sântem în pielea ei. Şi pe urma . . . aşa-i porunca, îmi răspunse femeea icnind.

— Matale nu eşti mamă?

Cocoana conteni olecuţă din hohot şi se uită la mine dintr'o parte, ca o găină după uliu:

— Sânt, omule . . . Adică, mai bine zis, am fost; că pe ai mei trei i-am gâtuit de mici. Şi se porni din nou a râde, bătându-se pe şolduri de plăcere.

Tinuţa plângea. Am luat-o uşor de mână şi ne-am strecurat spre ieşire. La uşă, am auzit nu ştiu cum, femeea din arenă şoptind feciorului: "Cătinel, dragul mamii, că de asuzi, ai să răceşti!"

În cortul al doilea nu era lume multă. Pe o scenă prăvălită, era priponit un popă bătrân într'un prepeleac. Cine plătea o copeică se urca pe o scară şi-i smulgea un fir de păr din barba albă. Un misit răcnea anunţând, că acela care va reuşi să i-l smulgă pe cel mai lung, va căpăta niscaiva acadele.

Şi când se urca cineva pe scăriţă să-şi încerce norocul, popa cel bătrân ridica mâna şi-l binecuvânta. Şi bolborosea ceva neînţeles între dinţii puţini, că-i tăiaseră limba. Dar de fiecare dată pentru asemenea faptă, misitul îl lovea peste degete cu o vergea de fier, astfel că mâna i se învineţise de părea o ghiară de corb.

Unul dintre privitori ne-a lămurit că moşneagul nu era un popă de rând ci însăşi cel mai

continuarea în pag. 3

CEVA LUMINĂ DIN TRECUT

de **HORIA STAMATU**

Nemuritori, muritori; muritori, nemuritori;
ci viaţa unora este moartea altora
şi viaţa acestora moartea acelora.

HERACLIT

Citim în ultimul număr al revistei "Destin", următoarele rânduri dintr'un vechiu jurnal al arhitectului — scriitor şi pictor — G. M. Cantacuzino: "Pourquoi le Roumain est-il à la fois amer et vaniteux? Ces deux défauts detruisent ou vicient toute tentative sociale. Roumanie . . . pays de grand charme et bien peu de vertus. Le seul moyen de rendre ce pays meilleur c'est beaucoup l'aimer". Jurnalul este prezentat de Virgil Ierunca.

Amărăciunea şi vanitatea sunt două defecte minore, dar România s'a prăbuşit printr'o vicioasă exacerbare a vanităţii, reduse până la urmă la un caz singular prin paroxismul lui. Rămâne să ne întrebăm însă dacă vanitatea, demenţa şi cinismul amar al unui vechiu sau nou Mavrogheni, sunt adevăratele cusururi româneşti.

Nu este însă mai puţin adevărat că supt prăbuşirile de tot felul ale acestui veac, în refugiu infinit mai mult decât în România Mare, vedem cum "le Roumain est à la fois amer et vaniteux", uneori chiar până la desfigurarea chipului uman. Aşa fel că de multe ori ne paşte ispita întrebării: nu cumva acea "omenie" atât de cântată şi descântată, să fie o scornire în plus a "Românului născut poet"?

Ne scuturăm de ispită, şi pentru a nu ajunge la cea mai neagră imagine a noastră înşine, cerem puţin ajutor chinuitei istorii româneşti. Dar, mai înainte de a evoca o viaţă, observăm că virtutea în sensul ei curat, şi mai profund decât cel civic, dă roade nebănuite numai prin sacrificiul netransformat în "profesie", lipsit de orice "priviţi-mă!" şi fără nicio statue la orizont. Altfel, "ces défauts detruisent ou vicient toute tentative sociale", nenorocire mereu verificată în tot felul de încercări zădărnicite fabulos de uşor prin simpla vârîre a te miri ce sfârc din coada vreunui pirpiriu de Aghiuţă. Desigur demonul desnădejdii munceşte astăzi lumea dela un capăt la altul: din China, făcând ocolul planetei, ajunge iar în China, trecând şi peste noi.

Dar, în afară de orice "viitor de aur", care e cataclismic "salt în gol", cum a spus odată Nae Ionescu, de câte ori e vorba de distrugeri care pun mai răul în loc, există ceva nemuritor ce se adună din trecutul oamenilor, şi din "memoria" întregii deveniri umane se trage nădejdea: "*Dar în ochii tăi mari, adânci şi blânzi, Dumnezeească Clio, zână a devenirii gândului, tu priveşti crearea prin om a altei lumi, alta decât cea aspră, cea crudă, cea muritoare ce ne-au făcut-o zeii . . . Ci de n'ai fi tu, Clio, ca râmele în noroi, aşa ne-am târî în întunericul unei singure vieţi, cu dimineaţă şi seară, cu zi şi cu noapte. Tu singură ne ridici peste noi, tu singură ne înveciniceşti, — Clio, mărire ţie!*" (Vasile Pârvan, "Parentalia").

Ca să ne mai luminăm, să ne mai regăsim şi în ceea ce este mult mai al nostru decât deformările pe care ananghia refugiului le poate scoate şi mai mult în relief, să dăm puţin la o parte ceaţa trecutului nostru, nu prea îndepărtat, şi să ne încălzim la evocarea unei vieţi atât de rodnică prin virtuţile ei creatoare şi atât de modestă prin pietatea unui suflet într'adevăr devotat, încât datorită ei în mare măsură, vorbim astăzi de literatura română şi chiar de România. Cine mai ştie bine cum a început România să fie Românie? Dacă n'ar fi fost decât "charme" şi "bien peu de vertus", n'ar mai fi fost nicio Românie. Dar în orice societate domină uneori virtuţile, alte ori nevirtuţile; aceasta este toată istoria "omului".

Nu credem să fi existat bucureştean care să nu fi ştiut cine-a fost Brătianu, cel cu statuia cea mare, cea mai mare din toate. Dar câţi ştiau bine cine-a fost cel amintit de numele străzii Câmpineanu? Şi totuşi, acest aproape necunoscut a fost unul dintre cei mai de seamă bărbaţi ai istoriei noastre moderne. Dar soarta vizionarilor, a geniilor, a premergătorilor şi marilor pasionaţi, este de a intra încă din viaţă în umbră, pentruca apoi istoria să insiste asupra celor ce în realitate n'ar fi avut prilejul să facă ceea ce-au făcut, fără să fi existat ceilalţi: lăsaţii în umbră.

Ion Câmpineanu (1798—1863) a fost mai întâi *un om* în sensul desăvârşit al cuvântului. Şi numai fiind întâi şi întâi un om, oricine se dedică unei cauze, a oricărui neam sau idei, nu uită niciun moment că *el* este în serviciul cauzei, *nu cauza* în serviciul lui. Pentrucă nu există în această lume cauză care să justifice călcarea omeniei. Iar ascunderea după "naţie" poate duce la aceleaşi neomenii ca şi ascunderea după "clasă". Nimeni nu-şi poate spăla cu nimic mâinile pătate de neomenie . . .

Scarlat Câmpineanu, tatăl său, a murit la Edi-Culé, închisoarea celor Şapte Turnuri din Constantinopol, denunţat de Mavrogheni la Turci pentrucă nu voise să adune oaste ca să lupte alături de ei împotriva Austriecilor. Constantin fratele mai mare ce de copil încercase amarul traiului la Edi-Culé, i-a ţinut loc de tată, deschizându-i ochii asupra groaznicului viciu social şi naţional al sistemului fanariot, iar maestru i-a fost de asemenea şi un nobil francez, Laurençon, partizan generos al revoluţiei franceze dar adversar al teroarei jacobine, în dezacord şi cu cei care încercau restauraţia cu ajutorul străinilor, refugiat în cele din urmă la Bucureşti, după ce scăpase ca prin minune din închisoare. Exemplul tatălui şi al acestor doi nobili oameni au fost de ajuns ca să întărească într'un suflet născut nobil, dincolo de orice boierie, toate virtuţile majore.

Mare vorbitor, dăruit cu puterea de a convinge, Ion Câmpineanu a fost, cum spune Ion Ghica, "acela care a deschis în România lupta pe tărîmul politic", adică lupta liberărilor succesive, de fanariotism, de muscălism şi desunire internă. Iar prin "Societatea literară" şi apoi "Societatea filarmonică", a fost animatorul primei puternice mişcări literare şi artistice româneşti, şi cel care a pus temelia unui teatru naţional. Casa lui a fost o adevărată casă a renaşterii româneşti.

În "Obşteasca Adunare" din vremea Regulamentului Organic, Câmpineanu dând tonul dominant, a concentrat în jurul său tot ce era mai hotărît şi capabil între elitele noastre de atunci. Când consulul rus a cerut reforma Regulamentului Organic, prin care, între altele se introducea şi un pasagiu prin care se nega orice putere de decizie internă a Românilor, Câmpineanu a convins adunarea să se opună categoric. Reforma Regulamentul a fost însă validată de Poartă şi impusă ad-hoc, peste Obşteasca Adunare a cărei opoziţie i-a adus dizolvarea. Astfel ocupaţia rusească s'a înscăunat cu putere absolută. Câmpineanu se duce în taină la Constantinopol, unde expune situaţia Ambasadorilor Franţei şi Angliei, Amiralul Roussi şi Lord Pousomby. Aceştia îl sfătuesc să se ducă la Paris şi la Londra. Câmpineanu ascultă sfatul, ajunge a fi primit primit de Thiers şi Palmerston, ia legătură cu o mulţime de lume influentă, şi întorcându-se pe la Viena, încearcă să-l vadă pe Metternich, care însă nu-l primeşte. În schimb faimosul technician al trebilor europene, ordonă arestarea lui Câmpineanu la Lugoj, de unde e dus la închisoarea din Caransebeş, apoi predat autorităţilor din Muntenia care-l închid la Mărgineni şi după doi ani îl mută la Plumbuita, de unde ese în 1841, când se redeschide Obşteasca Adunare, pentrucă Ţarul voia să-l răstoarne pe Alexandru Ghica cu ajutorul ei. Domnitorul se arăta nesupus.

Puţin înainte de căderea lui Ghica, Ion Câmpineanu scria Domnului Moldovei, Mihail Sturza, că schimbarea Domnului Ţării Româneşti nu mai putea fi evitată, dar "*sosise momentul de a uni amândouă coroanele pe capul unui singur Domn*" (cit. I. Ghica). Mihai Sturza n'a avut însă curajul acestei întreprinderi. Cel mai înflăcărat dintre prietenii Câmpineanului, Bălcescu, avea să spună într'o scrisoare din timpul revoluţiei dela 1848: "Când însă două mari grupe de 4 milioane şi 3 milioane şi jumătate de Români, vor fi constituiţi unii lângă alţii, cine îi va putea împiedica de a se uni? *România* noastră deci există; am convingerea nestrămutată, orb e acel ce nu o vede" (cit. Xenopol, 12, p. 81). Bălcescu, mai tânăr cu o generaţie, se formase în casa lui Câmpineanu.

După liberarea lui, în 1848, Câmpineanu şi-a găsit averea redusă la mai nimic, dar casa lui a devenit salonul literar al vremii, căminul modest dar cald în care oamenii, fără deosebire de vârstă şi clasă, găseau sfatul, exemplul şi cum se spune azi "dialogul" de cel mai înalt nivel. Aşa s'a plămădit ideea unirii. În loc să se joace cărţi, boală adusă de Cazaci în 1828, se discuta aprins istorie, literatură, artă. "Clasele şi generaţiile", spune Ion Ghica", se apropiau, în loc de a sta rasna unele de altele; se făcea între dânsele un schimb de idei şi de sentimente înalte şi generoase". Fără a "domni" patronal peste spirit, Câmpineanu îi da condiţia să se desvălue. Aşa s'a născut mişcarea libertăţii şi egalităţii, a unirii şi neatârnării, începută încă, odată cu "Societatea literară". "Câmpineanu", spune tot Ion Ghica, "nu a scris nicio carte, dar a făcut mai mult: a îndemnat pe toţi oamenii de talent din acea epocă să scrie. Acei care l-au auzit judecând o operă, sau dând consiliile sale judicioase asupra unei scrieri, pot spune cât era de desvoltat într'acel om gustul literar şi artistic". Cum nu putea fi iubit şi ascultat un om cu astfel de calităţi? "A fost ceva duios", povesteşte Ion Ghica", a vedea o tânără femeie, una din fetele celei mai mari case din Bucureşti, pe nepoata Dudescului, alergând pe vreme de iarnă cu copilul la sân, cutreerând pământul din oraş în oraş, din închisoare în închisoare, căutând pe soţul ei; aşa a făcut Catinca Câmpineanu, până ce a descoperit pe bărbatul ei în temniţa dela Caransebeş".

Se vor găsi unii să spună: bine, bine, dar tot "boer" era. Boer era, într'adevăr, ca Laurençon: de partea poporului, împotriva teroarei şi a dominaţiei străinului în propria casă. Cât lumea şi pământul, aceşti "boeri" nu vor fi niciodată de ajuns în viaţa societăţilor .

Amplificarea invaziei Cazacilor din 1848, când putredul imperiu turcesc făcea "hatîrul" celui muscălesc pe capul Principatelor, coincidea cu "moartea tinerei şi virtuoasei sale soţii, suflet nobil, spirit ornat, căzută victimă a iubirii şi devotamentului către familia sa în timpul cholerei, şi exilul amicilor săi cei mai afecţionaţi: Niculae Bălcescu, Ruset, Voinescu II, etc.", fapte care "au fost pentru Câmpineanu trei lovituri de sub care nu s'a mai putut ridica. Întristarea a cuprins sufletul său voios, şi a acoperit cu un văl de melancolie caracterul cel mai vesel şi mai glumeţ; şi spiritul său vioiu a mers scăzând din zi în zi" (Ion Ghica, "Discurs la Academie"). Omul-lumină s'a întunecat ca Avram Iancu . . .

Ajunge un mare exemplu ca să ne dăm seama că nu se pot trage concluzii radicale asupra unui popor, în bejanie sau vremi normale, fie că e vorba de o clientelă politică, cum vedem din jurnalul lui G. M. Cantacuzino, fie că e vorba de un trist refugiu în care atâţia se văd când "centrul lumii", alfa şi omega, Esop dacă nu Christos, când cel mai fără nădejde desnădăjduit între desnădăjduiţi. De asemenea trebue să mai ţinem seamă de un lucru: nicăeri pe lume nu există virtuţi majore de massă, ci acestea sunt semănate bob cu bob, la toate neamurile şi clasele. O societate constituită, nu de refugiu, se mai susţine şi prin rutină, prin acel permanent "a fi împreună", prin lipsă de încercări grele, prin inevitabilul "civism". Dar dacă refugiul este parţial o explicaţie, nu justifică excesele des-omeniei. Oamenii oriunde şi oricând trăesc cu două trecuturi: al lor propriu şi al lumii lor. În trecutul nostru apropiat am avut imense exemple de virtute; din trecutul istoric mai îndepărtat n'am amintit decât unul, iar în prezent ştim că sunt pline temniţele şi lagărele de oameni ai virtuţilor, *oameni de omenie*, oameni de toată mâna şi: fără a se socoti Esop, dacă nu Christos, sunt întâi şi întâi *oameni*.

E foarte posibil ca un scriitor francez sau german să nu încerce nicio remuşcare contemplându-şi lucrările închinate studiului de aprofundare a unei probleme eterne; dar un scriitor în exil nu poate face din cărţile lui altceva decât oglinzi înfrigurate în care tot cetitorul să vadă limpede pericolul care paşte omenirea de azi . . .

1962 VINTILĂ HORIA

ÎNTOARCEREA ACASĂ

mare dintre popi, care binecuvântase în tinereţile sale, printre altele, şi stăpânirea cea nouă.

*

În cortul al treilea, abia am putut să intrăm, aşa era de plin. Multă vreme n'am văzut nimic pentrucă poporul se urcase pe bănci şi urla încurajând pe cineva de pe scenă. Când doi bătrânei au căzut jos, adormiţi de osteneală sau poate morţi, le-am luat locul. Un om cumsecade ne-a lămurit despre ce este vorba. Şapte bărbaţi aşezaţi turceşte pe nişte perniţe se osteneau jupuind fiecare câte un prunc. Cel mai vrednic dintre ei şi-l terminase pe-al lui şi-i împăia pielea ca pe o păpuşă. Altul avea încă o mână de despuiat, al treilea, numai un picior. Capul statului, în persoană, aştepta într'o lojă să răsplătească pe învingător cu felurite titluri de onoare şi premii economice. Prostimea însă, mizase. Şi fiecare îşi încuraja prepusul cu chiote şi strigăte asurzitoare. Cât despre prunci, care fuseseră aduşi dintr'o temniţă unde zăceau duşmanii Stăpânirii, aceştia păreau că uitaseră în durerea lor unde se află şi cântau cu voci subţiri de argint o cântare bisericească, ce o ştiusem şi eu cândva. Omul cel cumsecade mă îndemnă să strig şi eu "*Isidor*", că pe acel jupuitor mizase el. M'am întors spăimântat către Tinuţa, însă Tinuţa plecase.

*

La ieşire, am descoperit-o.

— Nu mai stai? Mai sânt şi alte corturi.

— Mi-ajunge, îmi răspunse ea. Şi îmi luă mâna. Vino, — cât de dulce e răcoarea pământului şi ce plăcut e susurul plopului peste mormânt!

Ne depărtarăm fără grabă de vâltoarea iarmarocului. Aproape de poarta sălaşului nostru, i-am şoptit:

— Vino! Cât de pătrunzătoare e îmbrăţişarea ţărânii şi ce lin e sărutul veşnicei umbre!

— Vino, răspunse Tinuţa, nu-i aşa că pleoapele ce s'au închis sânt mai grele de slavă decât cerurile? Ele ascund necuprinsa noastră lume ca pe un cleştar de muzică pură.

Când am ajuns, Tinuţa se săltă pe vârful picioarelor şi mă sărută întâia oară pe buze.

— Vino, iubitul meu! Să uităm împreună dorul de lume şi de viaţă! Vino să ne cufundăm în apele fără de fund ale urîtului! Vino, să ne veselim de frumuseţea cenuşii şi a putreziciunii!

Ne-am culcat în sicrie şi am tăcut. Nu prea departe însă, cânta paznicul fals, strident şi lumeşte.

SCAUN DE JUDECATĂ

nezeu. Iar în ceea ce priveşte viaţa religioasă în genere, că tot ceea ce e adevărat şi firesc stă închis — *cu tot ceea ce a fost şi cu tot ceea ce e posibil să fie în viitor* — în învăţătura Bisericii. A face critică, însemnează desigur şi în acest caz a judeca; *dar nu a face o judecată, ci a ţine scaun de judecată;* nu a da drumul raţiunii tale, pentru a spune ea dacă e bine sau e rău ceea ce se întâmplă; ci a compara ceea ce se întâmplă, cu ordinea firească şi obiectivă a cum trebue să se întâmple lucrurile, ordine care neavând nimic subiectiv în ea, ci fiind odată pentru totdeauna hotărâtă de voia lui Dumnezeu şi neputând fi ruptă decât de minunile lui Dumnezeu, *este un îndreptar sigur pentru* judecata noastră.

A face critică, în acest sens, în singurul sens acceptabil în ortodoxie, însemnează, deci, *a constata pur şi simplu abaterile de la desfăşurarea firească a lucrurilor teologice*, aşa cum această desfăşurare este mai întâiu formulată şi mai apoi şi legiuită (dacă e nevoe) în învăţătura Bisericii.

De unde urmează:

a) că orice mădular al Bisericii, întru atâta întru cât participă efectiv la viaţa Bisericii, o trăeşte în chip conştient, are şi dreptul de a face critică — pentru că este calificat pentru aceasta prin chiar calitatea lui de membru al Bisericii —, şi datoria de a face critică pentru că, în această calitate a lui de membru al Bisericii, el e solidar răspunzător, sau dacă vreţi: solidar suferitor, în toate stricăciunile care apar în sânul comunităţii, ameninţând echilibrul acesteea.

b) că niciodată o critică, exercitată în asemenea condiţiuni, nu poate fi excesivă, cum credea preopinentul nostru amintit la începutul acestor rânduri; căci critica nefiind decât constatarea unor abateri, ea nu se poate exercita decât dacă abateri sunt. Aţi văzut d-voastre vreodată o poliţie — care să nu fie făcută de agenţi provocatori, ci să fie poliţia unui stat sănătos — care să intervină fără nici un motiv, fără să se fi ivit abateri?

Nu! Critica nu se poate manifesta, normal, decât prea puţin — atunci când abaterile sunt atât de multe, încât nu pridideşte să le stabilească pe toate —; prea mult însă, niciodată.

Evident, critica cealaltă, a spiritului critic, nu numai că poate fi excesivă, dar fatal trebue să ajungă la desmăţ. Căci judecând lucrurile după măsuri care nu sunt ale lor, ci *ale tale*, nu e decât firesc să le găseşti în vină. Dacă îl judeci aşa, şi Dumnezeu poate ajunge a fi vinovat!

Sigur, critica excesivă nu e bună; ea nu e însă rea pentru că e excesivă — ci este excesivă pentru că e rea; rea, prin natura ei. Cum noi aci la *Predania* nu avem însă nimic de a face cu o asemenea critică,

Putem să ne vedem, liniştiţi, de treabă.

(Articol apărut în *Predania*, an. I, Nr. 5, 15 Aprilie 1937, subt titlul: *Limitele criticei teologice*).

A apărut:

DESTIN, revistă de cultură românească. Director: George Uscătescu. Nr. 12 (1962), Madrid, 212 pagini.

TACERILE LUI LUCIAN BLAGA

să scrie și să publice foarte tânăr, în 1920, și în douăzeci și cinci de ani a publicat vreo treizeci de volume: poezie, dramă, esseu, filozofie. Foarte probabil, în cei 15-16 ani de tăcere, ar fi putut scrie încă zece, cincisprezece volume. Ar fi fost operele lui de maturitate, și printre ele s'ar fi numărat desigur și acel Roman la care privea ca la o culme anevoie de atins.

Ceeace ne apare acum și mai tragic, e faptul că Blaga a trăit vreo cincisprezece ani în streinătate: la Varșovia, la Viena, la Berna, ca atașat de presă, iar pentru câteva luni a fost Ministrul României la Lisabona. În toți acești ani n'a făcut nimic ca să fie tradus într'o limbă de mare circulație. El însuși, deși ar fi putut să-și redacteze anumite cărți de filozofie în limba germană, nu s'a hotărît niciodată să încerce și acest mod de a-și comunica gândirea. Își spunea, poate, că într'o bună zi operele lui vor sfârși prin a fi traduse. Dar mai era ceva: pasiunea lui Blaga pentru gândirea filozofică românească, *încrederea pe care o avea în posibilitățile teoretice ale neamului românesc*, detașarea crescândă față de problematica filozofiei occidentale. Îmi amintesc ce-mi spunea prin 1938—39: că centrul filozofiei europene s'a strămutat acum în România; că numai la București și Cluj se gândește *creiator;* că în restul Europei filozofii sunt doar niște epigoni care se zbat zadarnic să-și ajungă din urmă înaintașii. (Admitea o singură excepție: pe Heidegger).

Poate că era ceva adevărat în această viziune a lui Blaga. Dar el n'a prevăzut catastrofa din 1944—45, care avea să paralizeze, încă odată, și pentru atâția ani, creiativitatea românească. Astfel că ocupația sovietică l-a ținut prizonier în țară, interzicându-i-se cărțile, neîngăduindu-i-se nici să tipărescă altele noi, nici să-și traducă o parte din cele vechi și să le publice în streinătate. Alături de atâtea alte creiații românești moderne, opera lui Blaga a rămas îngropată sub o lespede de mormânt. Fără îndoială, ea supraviețuiește în conștiința celor care se apropie sau au trecut azi de 40 de ani; dar opera lui filozofică nu are drept de circulație în țară, și ea a rămas inaccesibilă streinătății.

Destinul aceasta e cu atât mai tragic cu cât el ar fi putut fi evitat, măcar în parte. Cât timp a fost atașat de presă, Lucian Blaga ar fi putut face ceva pentru difuzarea operei lui filozofice în străinătate. (După câte știu, numai o singură carte, *Orizont și stil*, a fost tradusă în italienește, și ea a trezit un larg și real interes. În traducere germană n'au apărut decât puține fragmente, prin reviste). Este adevărat că Lucian Blaga avea mare încredere în posibilitățile de rezistență, și deci de supraviețuire, ale neamului și geniului românesc. Cuiva care l-a văzut acum vreo șase, șapte ani la Cluj, îi spunea că România a intrat într'un nou Ev Mediu, adică a fost încă odată redusă la tăcere și existență larvară, subpământeană — dar că Românii sunt deprinși să "saboteze Istoria", și că odată — și-odată vom reveni iarăși la lumină.

Dar asta nu mă împacă cu destinul personal al gânditorului Lucian Blaga. Pentrucă opera lui *acum* ar fi trebuit să fie tradusă și cunoscută, *acum* ar fi putut introduce în problematica filozofică anumite metode și deschide anumite orizonturi care, în douăzeci, treizeci de ani vor părea mai puțin interesante, pentrucă își vor fi pierdut noutatea și actualitatea. Oricare va fi soarta operei lui Blaga deacum înainte, șansa pe care o avea de a contribui la reînnoirea problematicei filozofiei europene în anii de înainte și imediat după al doilea războiu mondial, șansa aceasta a fost iremediabil pierdută.

Lucian Blaga făcea parte din acea tradiție culturală românească "universalistă" inaugurată de Cantemir și consacrată definitiv de Eminescu, Hașdeu și Iorga. În cazul lui Blaga, "universalismul" însemna și "om universal" (și așa îi plăcea lui să-și spună, în intimitate). Într'o epocă dominată de extrema specializare, când romancierul abia dacă îndrăznea să scrie nuvele și era privit cu suspiciune îndată ce publica versuri sau teatru, când elenistul nu se încumeta să învețe persana de teama să nu se "risipească", iar filozoful nu citea literatură pentrucă "nu avea timp de pierdut cu fleacuri și prostii" — Lucian Blaga a încercat toate genurile literare și, în esseurile și operele lui teoretice s'a dovedit familiar cu aproape toate domeniile cunoașterii, dela Fizica teoretică și Teologie, la psichologia de adâncime și morfologia culturii. Nu era un erudit (și asta explică atâtea inadvertențe în cărțile lui de filozofia culturii), dar avea acces la problemele esențiale ale tuturor disciplinelor. Ar fi fost acest vast orizont spiritual pentru a-l singulariza, chiar într'o cultură majoră. Dar Lucian Blaga aducea în plus un extraordinar talent literar, în primul rând geniul lui poetic fără egal.

Toate aceste însușiri, creiativitatea aceasta de tip și proporții goetheane, n'ar fi meritat să rămână înmormântate în țară. Cât de mult a surprins la început, și cât a fost ea elogiată pe urmă, "multilateralitatea" unui Gabriel Marcel sau Jean-Paul Sartre, care izbuteau să scrie, alături de filozofie, teatru și esseuri și, în cazul lui Sartre, nuvele și romane! Cu zece ani mai înainte, Lucian Blaga dovedise o mult mai vastă "multilateralitate" și, mai ales, mult mai mult talent literar. Dar, evident, asta n'o știe încă nimeni în Occident . . .

Și totuși, dacă n'o știe nimeni, a cui să fie vina? Mă întorc necontenit la această întrebare, obsedantă: de ce un "om universal" ca Lucian Blaga s'a limitat la un singur instrument de expresie, acel al limbii și culturii românești? De ce el, care avea pe deplin conștiința măreției Sistemului lui filozofic, care credea, chiar, că atunci când îl va completa, omenirea își va putea găsi în el nu numai Estetica, Metafizica, Filozofia culturii și a istoriei de care va avea nevoie, ci și o nouă Religie, care ar putea înlocui pe toate celelalte, vechi, printre care și creștinismul — de ce Lucian Blaga a hotărât să comunice această nouă "Revelație a Spiritului" exclusiv în limba română și pentru folosul celor câteva mii de cititori români?

Cei care l-au cunoscut pe Lucian Blaga pot mărturisi că sub sfiala, timiditatea, modestia lui se ascundea conștiința totdeauna trează a geniului. Nu era orgoliu. Era certitudinea că prin el Spiritul își revelează structurile lui cele mai profunde, că după apariția Sistemului omenirea nu va mai putea fi aceeași. Mi-a mărturisit odată că el se consideră doar ca un "organ" prin care se dezvăluie și se articulează Sistemul. Nu era deci orgolios în sensul crud al cuvântului. Era doar conștient de excepționala importanță a misiunii lui: prin el, Lucian Blaga, Spiritul se pregătea să intervină, de data aceasta radical, în Istorie, provocând o adevărată mutație în condiția omului.

Dar atunci, dacă el se considera "om universal", și dacă Sistemul lui filozofic era menit să modifice evoluția spirituală a umanității, de ce-și alesese, ca mijloc de expresie, o limbă care știa bine că e necunoscută filozofilor și oamenilor de cultură europeni? Nu voiu afla niciodată răspunsul lui Blaga la această întrebare. Evident, un apologet al "categoriilor organicului", pe care Blaga le considera specifice stilului de existență românesc și ortodox, nu se putea exprima decât în limba lui natală. Dar, cum spuneam mai sus, asta nu explică indiferența lui Blaga față de difuzarea operelor lui filozofice prin traduceri. Berdjaef deasemenea și-a scris toate cărțile în rusește, dar asta nu l-a împiedecat să suscite și să încurajeze traducerile.

Ce mi se pare greu de înțeles e contradicția între conștiința "universalității" operei lui și faptul că Lucian Blaga a hotărât *să tacă* această universalitate. Căci, în românește, opera filozofică a lui Blaga *tace*. Deși merită să schimbe soarta omului, filozofia lui Blaga e inaccesibilă "umanității". Față de toți cei care nu citesc românește, Lucian Blaga continuă să tacă, cu toate cele zece, unsprezece volume de filozofie pe care le-a publicat.

Mă întreb dacă și această nouă tăcere a lui Blaga nu face parte din firea lui și din destinul neamului românesc. Îmi amintesc tăcerile dela Berna, revăd zâmbetul lui misterios când îmi mărturisea că a început să vorbească la vârsta de patru ani, că mult timp părinții lui au crezut că e mut. Mă întreb dacă nu cumva tăcerile acestea nefirești nu corespundeau, într'un anumit fel, tăcerii neamului românesc pe când "sabota Istoria", dacă ele nu anticipau tăcerea țării de astăzi . . .

Paris, Octombrie 1961

IN LOC DE PROGRAM

Peste doi ani se vor împlini patru decenii de la apariția **Cuvântului** în țara întregită. O generație de oameni de curaj, de cultură aleasă și de mare talent au înălțat, în țara liberă, prestigiul scrisului gazetăresc. Luptele de ei purtate, vreme de un deceniu, au fost dictate de întâmplările vremii și locului. Vremile s'au schimbat. Locurile s'au mutat. Oamenii s'au risipit. Cei mai mulți dintre ei au pierit. Din redactorii **Cuvântului** de altădată sunt prezenți astăzi aci numai doi: Mircea Eliade și George Racoveanu. Dar peste toate schimbările — peste vremi, locuri și oameni — rămâne "firul roșu", rămâne legea fundamentală a **Cuvântului: iubirea de patrie**. Și mai rămâne ceva: **scrisul cinstit și ținuta înaltă**. Grija celor de odinioară, de "a desprinde din întâmplări sensuri și probleme" și de "a formula cât mai circulabil și deci cât mai rodnic sensul vremii și al întâmplărilor" (Nae Ionescu), va fi și grija noastră, a celor de la **Cuvântul** în exil. Căci dacă "cutia de rezonanță" s'a schimbat, "efortul disciplinat, metodic, cinstit și dezinteresat de a privi cotidianul pentru permanențele lui" nu s'a perimat.

ABRÜSTUNG AUF EHRENWORT

steht die ganze Geschichte Frankreichs. Des Frankreichs der großen Könige und der großen Heerführer; des Frankreichs Bayard's und so vieler Ritter ohne Furcht und Tadel. Auch des 1941 zu Boden geschlagenen Frankreichs, welches belehrt, sich unter den Willen seiner mächtigen Verbündeten zu beugen, durch den Mund Charles de Gaulles, die denkwürdige Antwort gab: **Je suis trop faible pour me courber!** . . .

In der Frage der Abrüstung ist die Selbsttäuschung gefährlich. Wir müssen die Lage, in der sich das kommunistische Rußland befindet, nüchtern betrachten. In seinem Wesen ist der Kommunismus naturwidrig. Diese seine Naturwidrigkeit zwingt ihn, sich immer weiter auszudehnen: Halt machen, Stehenbleiben, solange noch Gegner da sind, bedeuten seinen Untergang. Weil die kommunistische Weltrevolution keine Aussicht hat, sich mit der Kraft des Geistes durchzusetzen, ist sie **gezwungen**, ihre Gegner durch Unterminierung, Gewaltanwendung und Verbrechen auszuschalten. So können die Verhandlungen um die „Abrüstung" gleichzeitig als Zeitverlust, wie auch als Zeitgewinn betrachtet werden.

Natürlich gibt es viele Menschen — Politiker, Diplomaten, Philosophen, Dichter, Künstler und Pastoren, welche die Meinung vertreten, der Kommunismus könne durch die Kraft des Geistes, durch die Ideologie siegen.

Darüber aber in unserer nächsten Nummer.

Mai 1962

SE URMĂREȘTE STINGEREA NEAMULUI CĂLUGĂRESC

Oficiosul arhiepiscopiei de München-Freising anunță că guvernul comunist din București a luat drastice măsuri împotriva mânăstirilor ortodoxe: "Mai mult de jumătate din numărul mânăstirilor ortodoxe românești au fost închise prin dispozițiile autorităților iar monahii arestați pentru activitate "mistică-religioasă". In total au fost loviți de aceste măsuri nu mai puțin de 4000 călugări și călugărițe" (Cifra e exactă, fiindcă din 10 000 câți erau odinioară, abia dacă au mai rămas astăzi ceva mai mult de 5000). Măsura guvernului comunist este explicabilă, dată fiind marea putere de atracție a mânăstirilor pentru tineretul studios din țara ajunsă pe mâna Moscalilor și a slugilor lor.

FUGA "TRANS" ȘI FUGA "PRO"

Înfierând aspru manifestările culturale ale "regimului burghezo-moșieresc, cu totul streine de sufletul rominesc" și preamărind succesele culturii republicane puse "în slujba socialismului", moșneanul **Victor Eftimiu** se întoarce și spre noi cei din exil și ne zice așa: "Ce jalnic de ridicolă ne apare în lumina acestor succese figura acelor **transfugi** care cutează, cu necuviința obișnuită a trădătorilor, să vorbească de cultura rominească. Erijarea lor în reprezentanți ai culturii pare o glumă sinistră."

Un proverb albanez spune: **Interesul poartă fesul!**

(Bălăbănindu-se cu ruseasca, Eftimiu a început să uite . . . arnăuțeasca. **Trans-fugi** sunt cei care **trec la inamic** (adecă la Ruși). Cei care (ca noi) . . . o iau din loc, spre a nu cădea în mână inamicului — cei care se exilează de bună voe — se chiamă . . . **pro-fugi**).

"VREM SĂ NE ÎMBRĂȚIȘEM"

Într'o convorbire mai lungă cu trimisul special al agenției "Katholische Nachrichten" Patriarhul ecumenic Atenagoras I al Constantinopolului a precisat și întregit declarațiile sale, făcute în Martie trecut unui ziarist italian, cu privire la raporturile viitoare dintre Constantinopol și Roma. În rezumat, Patriarhul a spus următoarele:

A sosit vremea să trecem de la *monolog* la *dialog*. Comunitățile creștine trebue să părăsească tranșeele în care s'au vîrît spre a se apăra unele de altele, fără să observe că au fost împreună încercuite de dușmanul comun. "*Deaceea — a spus Patriarhul — vreau să viu la Roma ca să ne îmbrățișem și să plângem asupra lungii despărțiri, să dăm expresie durerii noastre pentru ce a fost și bucuriei noastre pentru ce va fi*". Cuvinte cu adevărat epocale! Iată că piere, cu sunet, amintirea vremilor în care se vorbea numai de "eretici" și de "schismatici".

Ziarele italiene au vorbit și de o *condiție* de a cărei împlinire ar depinde vizita Patriarhului Atenagoras I la Roma: Papa Ioan XXIII să vie la Athos, cu prilejul sărbătoririi unui mileniu de la înființarea (în anul 963) marei Lavre a sfântului Atanasie. (Pentru această comemorare părinții Benedictini din Chevetogne-Belgia pregătesc un impunător volum asupra Athosului; și-au anunțat colaborarea la acest volum 60 de învățați din toată lumea). Credem că ziarele fac aci o confuzie: *dorința* exprimată a fost socotită *condiție*. Condițiile nu-s bune. În tot cazul, nu-s în spirit evangelic. Și apoi lucrurile nu trebue bruscate. Trebue înțelegere pentru stările de fapt. Un patriarh răsăritean poate călători când vrea și unde vrea. Cu Papii lucrurile sunt mai complicate. Dacă e bine, sau nu, asta e altă chestie. Dar deocamdată așa e situația. Să nu se uite că cel ce se va pleca, se va înălța. Deocamdată trebue reținută *dorința de îmbrățișare* a Patriarhilor. Dacă nu e unilaterală, ea singură poate clătina pilonii casei unui mileniu de blestem. G. R.

*

DIN ȚARA ROBITĂ

Invitat de cercul de studii al revistei UNITAS din Roma să facă o expunere asupra situației bisericii ortodoxe românești din vremea ocupației rusești-comuniste, monahul *Andrei Scrima*, fost bibliotecar al Patriarhiei române, a adus date necunoscute cu privire la rezultatele persecuției abătute asupra mânăstirilor ortodoxe în anul 1958. Expulzați din mânăstiri: 1200 monahi și monahii. Condamnați la muncă forțată: 500. "Guvernul comunist — a spus Scrima — controlează biserica ortodoxă în orice manifestare a ei; orice delegație ortodoxă care pleacă peste graniță este însoțită de un comisar politic. Șefii bisericii nu sunt liberi în declarațiile și deciziile lor". *Scrima a confirmat știrea că Patriarhul Justinian a fost o vreme internat.*

CĂRȚI

MIRCEA ELIADE:

1. **Das Mysterium der Wiedergeburt** (264 pag., Zürich u. Stuttgart, 1961).
2. **Tecnicas del Joga** (230 pag., Compania General Fabril Editora, Buenos Aires, 1961).
3. **Mitos, Suenos y Misterios** (278 pag., Compania General Fabril Editora, Buenos Aires, 1961).
4. **Images and Symbols** (200 pag., Harvill Press, London 1961).
5. **Mythen, Träume und Mysterien** (340 pag., Otto Müller Verlag, Salzburg, 1961).
6. **Schmiede und Alchimisten** (250 pag., Ernst Klett Verlag, Stuttgart, 1961).
7. **Patanjali et le Joga** (188 pag., Editions du Seuil, Paris, 1962).
8. **Méphistophélès et l'Androgyne** (280 pag., Gallimard, Paris, 1962).
9. **The Forge and the Crucible** (208 pag., Harper, New Jork, 1962).

REVISTE:

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ DIN PARIS (9bis, rue Jean de Beauvais), an. II, Nr. 11, Aprilie 1962. Articole de: Episcop Teofil Ionescu, Preot. V. Boldeanu, George Racoveanu, Titus Bărbulescu, Ion Țolescu.

Cuvântul apare odată pe lună. Adresa pentru chestiuni de redacție și administrație: **George Racoveanu, 805 Freising b. München, Postf. 166.** Pentru abonamente: **Postscheckamt München (Deutschland) Konto-Nr. 1871 66, für George Racoveanu, Freising.** Costul abonamentului anual: pentru Europa 12 DM; pentru Americi 4 doll. Abonamente de onoare: de la 25 doll.